ԱՅՈ, ԲԱՅԷՔ ՍԱՀՄԱՆԸ, ԲԱՅՑ ՄԻ՛ ԱՆՑՆԻՔ... «ՍԱՀՄԱՆ»–Ը

Ամիսներ, շաբաթներ ու օրեր շարունակ միան լսեցինք, թէ՛ Օպաման պիտի գայ Թուրքիա:

Եւ վերջապէս իրականացաւ այդ բախտաւոր օրը ու Օպաման եկա՛ւ ու գնաց ալ: Բարի ճանապարհ:

Օպաման եկաւ Քրիստոսի Երուսաղէմ մուտքի յիշատակի (Ծաղկազարդ) օրերուն, որպէս խաղաղութեան առաքեալ, բայց ո՛չ Երուսաղէմ, այլ՝ ուղղակի Անգարա: Պարոն նախագահը հասաւ Անգարա, 1909 թուականի Ապրիլին Ատանայի մէջ պատահած ջարդերէն ճիշդ հարիւր տարի ետք. ի՜նչ պատահականութիւն...:

Դիմաւորողներու մէջ մանուկներ չտեսանք, ձիթենիի եւ արմաւենիի ճիւղեր ալ չտեսանք, բայց տեսանք ցուցարարներ, հակառակ անոր որ Օպաման իր ձեռքին մէջ ունէր «խաղաղութեան ձիթենիի ճիւղ» եւ բերնին մէջ «խաղաղութեան կանչ»:

Չեմ գիտեր, թէ Միացեալ Նահանգներու նախագահը տեսա՞ւ արդեօք ցուցարարներու փաղանգը եւ արձանագրուած լոզունգները: Լաւ կ՚ըլլար, որ տեսնէր, գոնէ կ՚իմանար իրեն վերապահուած «թրքական հիւրասիրութեան» երկրորդ երեսին մասին:

Մենք հայերս, հեւ ի հեւ եւ մեծ ուշադրութեամբ հետեւեցանք Օպամայի քայլերուն, եւ զուսպ ու կշռուած արտայայտութիւններուն, որոնք իրենց մէջ ունէին եւ՛ բաց եւ՛ թաքուն խորհուրդներ:

Վստահաբար, թուրք ղեկավարներ Միացեալ Նահանգներու նախագահին մեկնումէն ետք պիտի սկսին մէկիկ-մէկիկ վերլուծել նախագահին արտասանած կշռութաւոր խօսքերը եւ բնականաբար՝ մեկնաբանեն ու մտածեն անոնց արժէքին ու տարողութեան մասին:

Այցելութեան առիթով տեղի ունեցած մամլոյ ասուլիսին ընթացքին, ուր ներկայ էին զոյգ նախագահները, ամերիկացի լրագրողի մը Հայկական Ցեղասպանութեան վերաբերեալ հարցումին պատասխանելով, Օպաման համարձակութեամբ արտայայտուելով ըսաւ, «Իմ տեսակէտներս չեն փոխուած, սակայն քաջալերուած եմ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ առկախ հարցեր լուծելու համար ընթացող բանակցութիւններու շարքէն: Կ՚ուզեմ կարելի եղածին չափ քաջալերական ըլլալ այդ բանակցութիւններուն հարցով, որոնք յառաջ կ՚ընթանան եւ կրնան արդիւնաւորուիլ շատ արագ՝ մօտ օրէն: Ուստի չեմ ուզեր իմ տեսակէտներուս վրայ կեդրոնանալ, այլ՝ թուրք եւ հայ ժողովուրդներուն: Եթէ անոնք կրնան յառաջ ընթանալ եւ դժուար ու ողբերգական պատմութեան մը շուրջ աշխատանք տանիլ, ապա կը կարծեմ, որ ամբողջ աշխարհը պէտք է այդ մէկը քաջալերէ»:

Ակներեւ է որ նախագահ Օպամա հոս շատ պարզ ու հասկնալի ոճով մատնացոյց ըրաւ իր մտածումը ցեղասպանութեան հարցին շուրջ, սակայն դիւանագիտական ճկուն եղանակով մը, առանց «ցեղասպանութիւն» բառը օգտագործելու, առաջին րոպէէն չշիկացնելու համար արդէն տաք մթնոլորտը:

Անոր, «իմ տեսակէտներս չեն փոխուած» արտայայտութիւնը, բարձրաձայն ու հասարակային յիշեցում մըն էր, որ կու գայ արձագանգել թէ Օպամա կը մնայ իր խոստումին վրայ, սակայն պիտի սպասէ առնուելիք քայլերուն (երկուստէք) եւ անոնց արձանագրելիք արդիւնքին:

Իսկ Թուրքիոյ խորհրդարանին մէջ արտասանած իր ճառին մէջ, Միացեալ Նահանգներու նախագահը ըսաւ. «Մինչ անոնք դէպի ապագայ կ՚ուղղուին, բոլոր ժողովրդավարութիւններուն դիմագրաւած հարցերէն մէկը անցեալին հետ ինչպէ՛ս հաշուի նստիլն է: Միացեալ Նահանգներ կը շարունակէ ջանք թափել լուծելու համար մեր պատմութեան կարգ մը աւելի խաւար ժամանակաշրջաններու հարցերը...: Մեր երկիրը տակաւին կը տառապի բնիկ ամերիկացիներուն նկատմամբ անցեալի վարմունքին հետեւանքներէն»:

Հոս, նախագահ Օպամայի տեսակէտը, թէ՝ «բոլոր ժողովրդավարութիւններուն դիմագրաւած հարցերէն մէկը անցեալին հետ ինչպէ՛ս հաշուի նստիլն է» արտայայտութիւնը, բացատրութեան չկարօտող նախադասութիւն ու «բաց նամակ» մըն է, ուղղուած թուրք ղեկավարներուն, որոնց ո՛չ թէ լռելեայն այլ բարձրաձա՜յն խորհուրդով մը կ՚առաջարկէր նայիլ պատմութեան, նայիլ անցեալին եւ բնականաբար սրբագրել կատարուածը:

Ան, շարունակելով իր խօսքը, աւելցուց. «Մարդկային ճիգը իր բնութեամբ կատարեալ չէ: Հարցերը չլուծելու պարագային պատմութիւնը կրնայ ծանր բեռ մը ըլլալ: Իւրաքանչիւր երկիր պէտք է իր անցեալէն ընթանայ, եւ անցեալին հետ հաշուի նստիլը մեզի կ՚արտօնէ աւելի լաւ ապագայ մը ունենալ: Գիտեմ, որ այս սրահին մէջ 1915-ի ահաւոր դէպքերուն վերաբերեալ ուժեղ տեսակէտներ գոյութիւն ունին, մինչ իմ տեսակէտներուս վերաբերեալ բազմաթիւ մեկնաբանութիւններ եղած են. թուրք եւ հայ ժողովուրդներուն համար յառաջ ընթանալու լաւագոյն ձեւը գործընթաց մըն է, որ անցեալին հետ անկեղծ, բացայայտ եւ շինիչ կերպով կը վարուի»:

Պարաք Օպամա, իր արտայայտութիւններուն մէջ, հարցերը ճիշդ բնութագրելու ճիգ մը ցուցադրելով, ըրաւ եւ՛ յիշեցում, եւ՛ փափաք, բացայայտելով, թէ «անցեալի հետ հաշուի նստիլը» ձեւով մը անհրաժեշտութիւն է, «աւելի լաւ ապագայ մը ունենալու» համար: Ան չվարանեցաւ ակնարկելու «1915-ի ահաւոր դէպքերուն» առանց սակայն զանոնք կոչելու՝ ցեղասպանութիւն, զգուշաւոր դիւանագիտութեամբ, սակայն առանց արհամարհելու եւ անտեսելու կամ շուքի մէջ ձգելու արիւնոտ պատահարն ու տխուր անցեալը:

Նախագահ Օպամա, քայլ մը առջեւ երթալով ըսաւ.«Մ. Նահանգներ ուժեղ կերպով կը զօրակցի Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ յարաբերութեանց ամբողջական բնականոնացման:

Կասկած չկայ որ Օպամայի «յարաբերութեանց ամբողջական բնականոնացում» արտայայտութեամբ, ան կողմերը կը հրաւիրէ մշակելու բնական ու թափանցիկ յարաբերութիւններ, որոնց շարքին բնականաբար եւ առաջին հերթին դիւանագիտական յարաբերութիւն ու սահմաններու բացում: Աւելին շեշտելու կարիք կա՞յ: Կարճ ու ամփոփ եզրակացութիւն, որուն իրականացման պարագային կը մեղմանան կիրքերը եւ գուցէ՝ դիրքերը եւ կը հաստատուին ակնկալուած յարաբերութիւնները...:

Պարաք Օպամա շատ լա՛ւ գիտէ թէ ո՞վ փակած է սահմանը եւ ո՞վ չ՚ուզեր յարաբերութիւններ մշակել միւսին հետ եւ աւելին՝ ո՞վ է մեղաւորը եւ ո՞վ՝ անմեղը: Բայց դիւանագիտութեան ու քաղաքականութեան լեզուն այլ է, իսկ արդարութիւն, իրաւունք եւ սկզբունք հասկացողութիւնները տարբեր երեւոյթներ են, որոնք գոյութիւն չունին դիւանագիտութեան բառարանին մէջ:

Օպամայի այցելութիւնը շարժառիթ մըն էր եւ կարեւոր պարագայ՝ թրքօ-ամերիկեան պատմութեան մէջ, ուր ճի՛շդ է, թէ այցելութեան գլխաւոր հարցերը կեդրոնացան Միջին Արեւելքի, Աֆղանիստանի, Իրաքի, Սուրիա-իսրայէլեան, Քիւրտիստանի Աշխատաւորական կուսակցութեան եւ այլ հարցերու շուրջ, սակայն ապրիլեան մեր ոգեկոչման պատրաստութեանց նախօրէին այդ այցելութիւնը հանդիսացաւ մեզի համար յոյժ կարեւոր, որուն անդրադարձման բազմաթիւ տեղեկատուական միջոցներ՝ յաւելեալ մանրամասնութեամբ, յիշատակելով ցեղասպանութեան պարագան եւ մեր պահանջատիրութեան, այս պարագային «ցեղասպանութեան ճանաչման» հիմնախնդիրը:

Այսօրուայ դրութեամբ այլեւս յստակ է, թէ Օպման եկաւ ու գնաց, բայց՝ աւետած պատգամը մնաց ու պիտի մնայ:

Ցեղասպանութեան բառի գործածութեան հետ առնչուած «ձեռնոց» մը այսօր նետուած է Թուրքիոյ քաղաքական դաշտը, որուն հետ գուցէ պայմանաւորուած է սահմաններու բացումը... որուն իրականացման համար Հայաստանի իշխանութիւններէն եւս պիտի պահանջուի «բարի դրացնութեան սիրոյն» որոշ զոհողութիւն, որ կրնայ ըլլալ թերեւս ճակատագրական:

Ինծմսուն չորս տարի համբերող հայ ժողովուրդը չի կրնար թաղել իր պահանջքները, հայ-թրքական սահմանի դարպասին մօտ:

Այո՛, բացէք սահմանը, բայց զգո՛յշ, մի՛ անցնիք «սահմանուած սահման»-ը... որպէսզի չիյնաք մեր հարեւանի «դիւանագիտական ծուղակ»-ին մէջ:

ՀԱՄԲԻԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԷՐՆԵՐ» ՆԻՒԹՈՎ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ՝ՀԱՅԿԱՋԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հայ-թրքական յարաբերութիւնները՝ յատկապէս ներկայ հանգրուանի զարգացումներուն լոյսին տակ, ցեղասպանուած հայ ժողովուրդի իրաւունքներու հատուցման պարագան, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման յաջորդող հանգրուանը եւ այս բոլորին մէջ հայ երիտասարդութեան դերն ու տեղը, ինչպէս նաեւ Հայ դատին ու անոր հետապնդման աշխատանքներուն առնչուած հարցեր, միտքեր, առաջարկներ, մտահոգութիւններ եւ տեսակէտներ քննարկումի նիւթ դարձան Երեքշաբթի, 21 Ապրիլի երեկոյեան ժամը 7:00-ին, Հայկազեան համալսարանի հանդիսասրահին մէջ:

Հայկազեան համալսարանի աւանդներու ակումբին կազմակերպութեամբ «Հայկական հարցի մերօրեայ մարտահրաւէրներ» նիւթով կլոր սե-

ղանին ընթացքին «Ազդակ»ի, «Արարատ»ի եւ «Զարթօնք»ի գլխաւոր խմբագիրներ Շահան Գանտահարեան, Ահարոն Շխրտըմեան եւ Հրայր Կարապետեան իրենց զեկուցումներուն կամ ներկաներուն կողմէ ուղղուած հարցումներուն տրուած պատասխաններուն ընդմէջէն անդրադարձան վերոյիշեալ հարցերուն, որոնք ներկայ դրութեամբ որոշ չափով տարբեր պայմաններու տակ կը գտնուին եւ տարբեր ուղղութիւններ ունին իրենց դիմաց:

Զեռնարկին բացման խօսքը կատարեց եւ կլոր սեղանը վարեց Դաւիթ Գազանճեան, որ անդրադարձաւ հայութեան ենթարկուած տեղահանութեան, սպանդին, ապա Սփիւռքի կազմութեան, պահանջատէր սերունդի կազմաւորման, Հայաստանի անկախութեան, ապա խորհրդայնացման, եւ այս բոլորին լոյսին տակ ծնած ու խմորուած Հայ դատին, որուն իրաւատէրը համայն հայութիւնն է, յատկապէս իր ողնասիւնը հանդիսացող երիտասարդական շարքերով ու ներուժով: Ան նշեց, որ կլոր սեղանը կը միտի այս բոլորը քննարկումի նիւթ դարձնել լիբանանահայ մամուլի երեք ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Հայ-թրքական յարաբերութիւնները Ահարոն Շխրտըմեան որակեց հայ-թրքական հակամարտութիւն, որովհետեւ, նշեց ան, տակաւին կարելի չէ յարաբերութիւն կոչել այդ կապը, որ հիմնուած է դարաւոր հակամարտութեան վրայ. միայն այդ հակամարտութիւնը շրջանցելով է, որ կարելի պիտի ըլլայ յարաբերութեան մշակման հանգրուանին անցնիլ, աւելցուց ան: «Արարատ»ի գլխաւոր խմբագիրին համաձայն, պետական Հայաստանի ու Թուրքիոյ մակարդակներուն վրայ որոշ անորոշութիւն գոյութիւն ունի այս յարաբերութիւններուն շուրջ, ինչ որ հայ ժողովուրդը կը մղէ աւելի զգաստ ըլլալու:

«Զարթօնք»-ի գլխաւոր խմբագիր Հրայր Կարապետեան հայ-թրքական յարաբերութեան շրջագիծը ընդարձակելով՝ նկատել տուաւ, որ անոնք խորքին մէջ միջազգային են, որովհետեւ կան նախադրեալներ այն մասին, որ դուրսի թելադրանքով առնուած ըլլան այս մարզին վերաբերող նոր քայլերը: Այս իմաստով, ան դիտել տուաւ, որ պէտք է ըլլալ զգուշ, որպէսզի արտաքին աշխարհի հաշիւներուն խաղաքարտ չդառնանք:

«Ազդակ»-ի տնօրէն եւ գլխաւոր խմբագիր Շահան Գանտահարեան հաստատեց, թէ հայ-թրքական յարաբերութիւնները խորքին մէջ բազմաշերտ են եւ ունին զանազան ուղղութիւններ՝ միջպետական, ակադեմական եւ գաղութային մակարդակներու վրայ: Ան անդրադարձաւ այն նախապայմաններուն, որոնց իրականացման վրայ Թուրքիա խարսխած է Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու մշակումը՝ աւելցնելով, որ Հայաստան ցարդ ոչ մէկ ձեւով զիջում կատարած է այս իմաստով, ոչ ալ տեղի տուած է Թուրքիոյ պայմաններուն: «Ազդակ»ի գլխաւոր խմբագիրը դիտել տուաւ, որ նախապայման դնելը արդէն դիւանագիտական-քաղաքական կեանքին մէջ հանգամանքի եւ դիրքորոշումի աւելի նուազ ներկայութիւն կը նշանակէ, իսկ Հայաստան աւելի հզօր մակարդակի վրայ կը գտնուի՝ յայտարարելով, որ պատրաստ է առանց նախապայմանի բանակցութիւններ վարելու՝ լուսարձակի տակ առնելով այն պարագան, որ Թուրքիան էր սահման փակողը, Հայաստանը շրջափակման ենթարկողը եւ այլն:

Հատուցման մասին խօսելով՝ երեք գլխաւոր խմբագիրներն ալ շեշտը դրին այն երեւոյթին վրայ, որ պէտք է աւելի կազմակերպուած կերպով ներկայացնել մեր պահանջները միջազգային մակարդակի վրայ: Շ. Գանտահարեան շատ կարեւոր նկատեց իրաւական հարցերուն նկատմամբ իրաւագիտական մօտեցման ցուցաբերումն ու համապատասխան սերտուած թղթածրարներու պատրաստութիւնը, որպէսզի ճշգրիտ տըւեալներու վրայ հիմնուելով պահանջներ ներկայացուին: Ա. Շխրտըմեանի համաձայն, պէտք է նախատեսել յառաջիկայ մարտահրաւէրները եւ պատրաստ ըլլալ զանոնք դիմագրաւելու, որովհետեւ ափսոսանքը ապարդիւն է:

Սփիւռքահայութեան եւ յատկապէս երիտասարդութեան դերակատարութեան մասին խօսելով՝ Շահան Գանտահարեան դիտել տուաւ, որ այսօր ուսանողն ու երիտասարդը բաւական գիտակից են ճշդելու իրենց ընելիքը, մանաւանդ որ տեղեկատուական լայն դաշտ գոյութիւն ունի, ամէն ինչ դիւրաւ հասանելի դարձած է: Անոր համաձայն, ներկայ դրութեամբ տեղեկատուական մարզը պատերազմի դաշտի վերածուած է, որովհետեւ ապատեղեկատուական շատ զօրաւոր հոսանք կայ եւ անոր դիմաց կանգնելու առումով մեծ դերակատարութիւն վստահուած է հայ երիտասարդին:

Ահարոն Շխրտըմեանի համաձայն, երիտասարդութիւնը այն ուժն ու եռանդն է, որ երկրաշարժ կրնայ ընել, սակայն անոր ուղղութիւն տալու եւ առաջնորդելու իմաստով պատասխանատուներն ու երէց սերունդը ընելիք ու ըսելիք ունին: Անոր համաձայն, հայ երիտասարդը կը գիտակցի, որ ինք տարբեր է ուրիշէն, օժտուած է ազգային գիտակցութեամբ, զաւակն է պահանջատէր ժողովուրդի մը, սակայն զայն առաջնորդելու եւ ղեկավարելու հարց գոյութիւն ունի:

Հրայր Կարապետեան դիտել տուաւ, որ այսօր գոյութիւն ունի երիտասարդը ներգրաւելու, զայն համոզելու եւ այս առնչութեամբ աշխատանք տանելու հարց, որ հիմնական է երիտասարդը իբրեւ ներուժ ունենալու իմաստով:

Կլոր սեղանին ընթացքին քննարկումի նիւթ դարձան նաեւ հողային հատուցման առնչուող մանրամասնութիւններ, որոնք նաեւ հայութեան կեցուածքին ու հետագայ քայլերուն կը վերաբերին, ինչպէս նաեւ հայ-թուրք յարաբերութիւններուն նկատմամբ Ուաշինկթընի կեցուածքը, թուրքին վստահելու կարելիութիւնը, երիտասարդին դերակատարութիւնը, անոր նկատմամբ հաւատք ունենալու եւ անոր կարողութեան դրսեւորման առիթ տալու երեւոյթները:

Հայրենական Մամուլ

ՍԱՀՄԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՉԻ ՇԱՀԵԼՈՒ

Կարծում է պաշտպանութեան նախկին փոխ նախարար Վահան Շիրխանեանը եւ պայմաններ է առաջարկում Թուրքիային

- Ի՞նչ գործընթացներ են ընթանում տարածաշրջանում եւ ինչքանո՞վ են դրանք առնչւում հայ-թուրքական սահմանի բացմանը, հաշուի առնելով նաեւ ԱՄՆ-ի եւ Ռուսաստանի ակտիւութիւնը:

- 2008-ի օգոստոսեան պատերազմը Հայաստանի, Ատըրպէյճանի եւ Վրաստանի առջեւ դրեց իրենց ռազմավարութիւնների վերանայման խնդիր: Նոր ճեղքաղաքական իրավիճակը խնդիրներ յարուցեց նաեւ Թուրքիայի համար: Վերջինս համոզուեց, որ ՆԱԹՕ-ական երաշխիքը բաւարար չէ Պաքու-Ճէյհան նաւթամուղի անվտանգ շահագործման համար: Ատրպէյճանը հասկացաւ, որ կարող է անհրաժեշտութիւն առաջանալ հրաժարուելու «Նաբուկօ» նախագծից: Տարիներ շարունակ ներդրուող, ամրապնդուող թուրք-արեւմտեան ազդեցութիւնը սկսեց արագօրէն զիջել իր տեղը ռուսական ազդեցութեանը: Բնականաբար, Թուրքիան տարածաշրջանում իր ազդեցութիւնը պահպանելու համար պէտք է ելք գտնէր եւ հաշուարկեց, որ ամենաթոյլ օղակը Հայաստանն է: Ղարաբաղեան չկարգաւորուած հակամարտութիւնը, նախայարձակ երկրի պիտակը, ռեգիոնալ տնտեսական ծրագրերից մեկուսացումը պէտք է որ Հայաստանին ստիպեն գնալ զիջումների եւ բացել թուրքական ազդեցութեան նոր դաշտ:

- Դուք կարծում էք, որ հայ-թուրքական սահմանի բացումը ներկայումս հնարաւո՞ր է:

- Ամենատարօրինակն այն է, որ Հայաստանը ոչ միայն համաձայն է, այլեւ առաջարկում է բացել սահմանը՝ առանց նախապայմանների: Հասկանալի չէ, թէ ինչո՞ւ պէտք է նախապայմաններ դնի Թուրքիան, երբ ինքն է փակել սահմանը, երբ ինքն է հրահրել Ղարաբաղ-Ատրպէյճան ռազմական հակամարտութիւնը, երբ ինքն է Հայաստանի դէմ կիրառել պատերազմական գործողութիւնների գրեթէ բոլոր տարրերը՝ ուժի կիրառման սպառնալիք, ուժի ցուցադրում, շրջափակում, վերջնագրերի ներկայացում եւայլն: Ուրեմն, ով՝ ում պայմաններ պէտք է թելադրի: Պայմաններ թելադրելու քաղաքական, միջազգային, բարոյական իրաւունքը Հայաստանինն է եւ մենք պէտք է օգտուենք մեր այդ իրաւունքից: Իսկ պայմանները սրանք են՝ Թուրքիան ճանաչում է Արցախի անկախութիւնը, Թուրքիան ընդունում է Ցեղասպանութեան փաստը, Թուրքիան Նախիջեւանից դուրս է բերում իր զօրամիաւորումը:

Այսքանից յետոյ Հայաստանը եւ Արցախը միասնական հանրաքուէով կ՚որոշեն՝ բացե՞լ Թուրքիայի հետ սահմանը, թէ՞ ոչ: Հայաստանը եւ հայութիւնը այդ սահմանի բացումից ոչինչ չեն շահելու, այլ կորցնելու են, իսկ Թուրքիան միանշանակ շահելու է ե՛ւ քաղաքական եւ տնտեսական առումով: Սահմանի բացումը զգալիօրէն մեղմելու է ցեղասպանութեան ճանաչման սպառնալիքը Թուրքիայի համար: Յաջորդ քայլով Թուրքիան կը պահանջի բացել ճանապարհը Նախիջեւան-Մեղրի-Պաքու: Այնուհետեւ ռուսական զինուժի դուրսբերումը: Տնտեսական շահաւէտութեան մասին հնչեցուած տեսակէտներն այնքան անհիմն են, որ չեմ ուզում անդրադառնալ: Ի հարկէ, հայ-թուրքական յարաբերութիւնները երբեւէ պէտք է կարագաւորուեն: Բայց Հայաստանում տիրող այսօրուայ բարոյաքաղաքական մթնոլորտի, իշխանութիւն-հասարակութիւն փոխվստահութեան բացակայութեան, չինովնիկական կազմի կոռումպացուածութեան, ներքին արտադրողի անպաշտպանուածութեան, հարկային, մաքսային օրէնսդրութեան անկատարութեան պայմաններում թուրքական սահմանի բացումը անթոյլատրելի է:

- Հայ-թուրքական յարաբերութիւնների կարգաւորման բանակցութիւններում արդեօք կարո՞ղ է շրջանցուել ԼՂՀ հիմնախնդիրը, ինչպէս պնդում են ՀՀ իշխանութիւնները:

- Ի հարկէ՝ ոչ: Հակառակ դէպքում, ՀՀ իշխանութիւնները օրնիբուն չէին կրկնի «առանց նախապայմանների» բառակապակցութիւնը: Թուրքիայի ղեկավարութիւնը երբեք չի թաքցրել, որ սահմանը փակուել է Ղարաբաղի խնդրում Հայաստանի վրայ ճնշում գործադրելու նպատակով: Վերջին 4 օրում Թուրքիայի նախագահը, վարչապետը եւ խորհրդարանը կրկին հաստատեցին իրենց վճռականութիւնը՝ սահմանի բացումը ստորադասելով ԼՂՀ խնդրի ատրպէյճանամէտ լուծմանը:

ՆԵԼԼԻ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ